

Geluk en wijsheid

Sinds Lubbers I vier jaar geleden begon is de toestand van de Nederlandse economie aanzienlijk verbeterd. Zullen we dat ook kunnen zeggen als Lubbers II over vier jaar ophoudt of stopt het saneringsproces en wordt het karwei maar half afgemaakt? Er zijn drie redenen om op het eerste te hopen en drie om het laatste te vrezen. Zij worden in dit speciale nummer van *ESB* belicht 1). Ter introductie op deze pagina alvast een overzicht.

Waar we een beetje op mogen vertrouwen is de internationale conjunctuur. Zij is weliswaar over haar hoogtepunt heen, maar dat is veel minder ernstig dan de diepe recessie van vier jaar geleden. Een aantal omstandigheden is fundamenteel verbeterd: de inflatie en de rente zijn veel lager en de koers van de dollar ligt op een niveau dat meer in overeenstemming is met reële verhoudingen. In de meeste economieën hebben structurele aanpassingen plaatsgevonden waardoor de dynamiek is toegenomen. Hoewel er nog aanzienlijke risico's zijn, zoals de tekorten op de Amerikaanse begroting en de lopende rekening die op een vertrouwenscrisis jegens de dollar kunnen uitlopen, de internationale schuldenproblemen, het dreigende protectionisme en de kans op te restrictief beleid in de OECD als totaliteit, wettigt de verbetering van de onderliggende verhoudingen de verwachting dat de wereld-economie een gematigde groei zal kunnen blijven vertonen. Dat is doorslaggevend voor de gezondheidstoestand van onze nationale economie. Het CPB verwacht over de periode 1986-1990 een gemiddelde groei van het reële nationale inkomen van 2 à 2½% per jaar. Als dat niet gehaald wordt hoeven we niet op een verdere sanering van de Nederlandse economie te rekenen.

Optimisme mag er ook zijn over de ontwikkelingen aan het loonfront. De truc van loonlevering voor arbeidstijdverkorting zal niet meer werken, maar de zeer geringe prijsstijgingen en de hoge werkloosheid kunnen toch voor een gematigde nominale loonkostenontwikkeling zorgen. In samenhang met de stijging van de arbeidsproductiviteit zullen de loonkosten per eenheid produkt naar verwachting dalen. Dat gebeurt ook bij de concurrenten, maar in mindere mate dan hier. Hoe belangrijk loonmatiging is wordt in hoofdstuk III van het *Centraal Economisch Plan 1986* geïllustreerd. Tijdige toepassing van loonmatiging in combinatie met terughoudendheid ten aanzien van de collectieve uitgaven zou over de jaren 1972-1984 duidelijk minder werkloosheid en meer groei hebben opgeleverd. Ook in de vooruitberekeningen van het Planbureau heeft loonmatiging een gunstig effect op de werkgelegenheid mits de koopkracht op peil blijft. Belangrijk is verder dat er ook meer oog voor de allocatieve betekenis van loonverschillen op de arbeidsmarkt is ontstaan.

Optimisme ten slotte inzake de ontwikkeling van de rendementen in de marktsector. Die zien er voor de komende jaren niet slecht uit. De afzetmogelijkheden zijn niet overdreven gunstig, maar de geringe kostenstijgingen (lonen, rente, grondstoffenprijzen) bieden toch uitzicht op verder rendementsherstel, tenzij de prijzen nog sterker zouden gaan dalen dan nu het geval is. Dit is echter niet waarschijnlijk. Verder rendementsherstel is gunstig voor de investeringen. Het CPB verwacht een investeringsgroei bij bedrijven van gemiddeld 3½ à 4% per jaar over de periode 1986-1990. Dat houdt niet over, maar brengt toch enige dynamiek in de economie. Net genoeg om een vleugje optimisme te rechtvaardigen.

Dat laatste is moeilijker op te brengen als het gaat om de sanering van de openbare financiën en de stroomlijning van de collectieve sector. Een ombuigingsprogramma van zo'n f. 16 mrd. mag op papier voldoende lijken om het financieringstekort tot 5½% van het nationale inkomen terug te brengen, maar papier is geduldig. In de afgelopen vier jaar zijn ondanks de zeer sterke politieke drang om het financieringstekort te verminderen, de uitgaven toch nog met f. 13 mrd. gestegen wegens begrotingsoverschrijdin-

gen en nieuw beleid. Het is niet aannemelijk dat dit in de komende kabinetsperiode minder zal zijn. Bij het opstellen van het ombuigingsprogramma is daar geen rekening mee gehouden. Integendeel, verscheidene kandidaat-ministers hebben in hun politieke testamenten te kennen gegeven wel eens iets anders te willen dan bezuinigen. Dat is alleszins begrijpelijk, maar uiteraard niet bevorderlijk voor de strenge begrotingsdiscipline die voorlopig nog vereist zal zijn. Ook met de efficiëncyverbetering in de collectieve sector wil het niet echt lukken. De 'grote operaties' van het zittende kabinet zijn te veel blijven steken in 'grote aspiraties'. Ook voor de volgende kabinetsperiode ontbreekt het niet aan goede bedoelingen, maar wel aan concrete, politiek aanvaarde plannen om tot een kleiner maar slagvaardiger overheidsapparaat te komen. Daarom zal daar, zo valt te vrezen, niet veel van terecht komen.

Het verlagen van de marginale tarieven, niet alleen van belastingen en sociale premies, maar vooral als gevolg van de opeenstapeling van inkomensafhankelijke subsidies en heffingen, is een ander punt dat een hogere prioriteit verdient dan het krijgt. Het is een economische misstand dat een verhoging van het bruto inkomen in veel gevallen niet of nauwelijks in een verhoging van het netto inkomen resulteert. Dat is fruikend voor de allocatie op de arbeidsmarkt en leidt tot afwentelingsverschijnselen en uitwijking naar het grijze of zwarte circuit. De Sociaal-Economische Raad wijdt in zijn recente *Advies inzake het sociaal-economisch beleid op middellange termijn 1986-1990* een heel hoofdstuk aan de noodzaak het bruto-netto-traject te verkorten, maar toont volslagen verdeeldheid als het er op aankomt op dit punt tot praktische aanbevelingen te komen. Te vrezen valt dat het volgende kabinet er evenmin uitkomt. De problematiek van het financieringstekort maakt een verlaging van belastingtarieven voorlopig illusoir en de grote inkomenseffecten die met afschaffing van de inkomensafhankelijke regelingen gemoeid zijn zullen wel verhinderen dat daar drastisch het mes in wordt gezet. Twee kabinetsperiodes is kennelijk te kort om deze barrière voor economische groei en flexibiliteit te slechten.

De ontwikkeling van de werkloosheid ten slotte zal ook weinig reden tot vreugde geven. Als alle 'vervuiling' uit de bestanden van de arbeidsbureaus is verwijderd blijven er nog steeds 300.000 à 400.000 langdurig werklozen over die ook met bijscholing niet aan een baan zijn te helpen. Deze groep zal eerder groter dan kleiner worden, want het potentiële arbeidsaanbod neemt voorlopig nog aanzienlijk sneller toe dan de werkgelegenheid. Het is daarom de vraag wat er van het mooie akkoord dat werkgevers, werknemers en overheid hebben gesloten om de werkloosheid in 1990 tot hoogstens een half miljoen terug te brengen, zal terecht komen. Het zou in elk geval weinig meer dan optisch bedrog zijn als deze doelstelling uitsluitend door 'hertelling' wordt bereikt.

Of de plussen en minnen van de economische ontwikkeling op middellange termijn tot een positief of negatief saldo voor de Nederlandse economie zullen leiden, valt nu nog niet te overzien. We hebben de factoren daarachter trouwens ook maar voor een klein deel in de hand. Het zal een kwestie zijn van veel geluk en een beetje wijsheid. Dat beetje wijsheid wordt in dit nummer van *ESB* gedebiteerd. Geluk heb je of je hebt het niet.

L. van der Geest

1) De meeste bijdragen aan dit nummer zijn eerder gepresenteerd op het CPB-congres „De Nederlandse economie op middellange termijn”, Den Haag, 6 mei 1986.